

ASPICE HUNC OPUS MIRUM

Zbornik povodom
sedamdesetog rođendana
Nikole Jakšića

Festschrift on the occasion
of Nikola Jakšić's 70th
birthday

ASPICE HUNC OPUS MIRUM

Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića
Festschrift on the occasion of Nikola Jakšić's 70th birthday

DISSERTATIONES ET MONOGRAPHIAE 15

INTERNATIONAL RESEARCH CENTER FOR LATE ANTIQUITY AND THE MIDDLE AGES, MOTOVUN,
UNIVERSITY OF ZAGREB

UNIVERSITY OF ZADAR

ASPICE HUNC OPUS MIRUM

Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića

Festschrift on the occasion of Nikola Jakšić's 70th birthday

Copyright © International Research Center for Late Antiquity and the Middle Ages, Motovun, University of Zagreb; University of Zadar, 2020.

Publishers:

University of Zadar, Zadar, Croatia

University of Zagreb - International Research Center for Late Antiquity and the Middle Ages, Motovun, Croatia

For the publisher:

Dijana Vican, University of Zadar, Croatia

Miljenko Jurković, IRCLAMA, University of Zagreb, Croatia

Committee for publishing activities of the University of Zadar:

Josip Faričić (chair)

Series *Dissertationes et Monographiae* created and edited by:

Miljenko Jurković

Editors:

Ivan Josipović

Miljenko Jurković

Reviewers:

Gisela Ripoll López

Vladimir Marković

Language consultants:

Laris Borić (English), Pascale Chevalier (French), Andrijana Grgičević (Croatian), Sandra Mladenović (English),

Mirna Sindičić Sabljko (French), Jan Vanek (Italian)

Collaborators:

Karla Cigić, Antonia Ćosić, Dorotea Dundov, Graziella Gržinić, Martina Ivandić, Marina Kujundžić, Lucija Radoš,

Ana Salinović, Dora Štublin, Nikola Zmijarević

Computer layout:

Mladen Košta, Hoba, Zadar

Printing:

Kerschoffset d.o.o., Zagreb

Copies:

600

ISBN

978-953-331-304-7 (*University of Zadar*)

978-953-8250-10-1 (*IRCLAMA*)

Cover photo:

Arch of the chancel screen from the Split Cathedral (detail), last quarter of the 8th century, Kaštel Sućurac, parish church
(photo: Zoran Alajbeg)

Photo of Nikola Jakšić:

Marijana Kovačević

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Znanstvene knjižnice u Zadru pod brojem 160610045

Financial support: Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia and GLOHUM – *Global Humanisms: New Perspectives on the Middle Ages (300-1600)* by the “Research Cooperability” Program of the Croatian Science Foundation funded by the European Union from the European Social Fund under the Operational Programme Efficient Human Resources 2014-2020.

ASPICE HUNC OPUS MIRUM

Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića
Festschrift on the occasion of Nikola Jakšić's 70th birthday

Edited by:

Ivan Josipović
Miljenko Jurković

Zadar – Zagreb – Motovun, 2020.

Zbornik je objavljen pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskog sabora gospodina
Gordana Jandrokovića

*This book is published under the high patronage of the Speaker of the Croatian Parliament
Gordan Jandroković*

TABLE OF CONTENTS

Ivan Josipović - Miljenko Jurković	11	Predgovor / <i>Foreword</i>
Ivan Josipović	19	Profesoru Nikoli Jakšiću u čast – biografska bilješka uz njegov sedamdeseti rođendan / <i>In Honour of Prof. Nikola Jakšić – a Biographical Note on the Occasion of His 70th Birthday</i>
Meri Zornija	35	Bibliography of Professor Nikola Jakšić
Josip Belamarić	43	<i>The Middle Ages</i> Nikole Jakšića
Romano Meštrović	47	Doprinos profesora Nikole Jakšića demokratizaciji grada Zadra
OD RIMA DO ROMANIKE DU ROMAIN AU ROMAN FROM ROMAN TO ROMANESQUE		
Miljenko Jurković	51	“The Art of the Court” in <i>the Long Middle Ages</i> – a String of Renaissances
Dino Milinović	59	Politically Controlled Images: Interpreting Late Roman Silver “Picture Plates”
Giuseppe Cuscito	67	Ancora sul primo cristianesimo in Dalmazia tra fonti letterarie e riscontri archeologico-monumentali
Gian Pietro Brogiolo	77	Contesto e sequenze stratigrafiche della basilica padovana di Santa Giustina
Morana Čaušević-Bully - Sébastien Bully	89	Le peigne paléochrétien de Mirine (Omišalj, Île de Krk)
Željko Peković	103	The Late Antique Imperial Palace in Polače on the Island of Mljet
Enrico Cirelli	121	Rulers and Patronage in Late Antique Ravenna
Clementina Rizzardi	141	Da Pola a Ravenna: l’opera del vescovo Massimiano tra politica, religione e arte (VI secolo)
Paola Novara	153	La munificenza episcopale al tramonto dell’Esarcato. Il segnacolo di Giovanni V nella basilica di Sant’Apollinare in Classe (a. 731)

Danijel Džino	163	The Secret Life of Salona in 7 th and 8 th Century
Peter Štih	171	On the Raetian-Alemannic Connections with Istria, Dalmatia and Carantania in the Carolingian Age – Two Examples
Ivan Basić	185	Amalarius of Metz at the Court of Leo V: A Note on Imperial Ceremonial
Pascale Chevalier	197	Les paroles de pierre - mots et monogrammes – de quelques chancels paléochrétiens
Michelle Beghelli	209	Un atelier di scultori altomedievali: la ‘prima bottega di Ventimiglia’ e la sua area di attività, gli arredi lapidei della cattedrale e la loro ricostruzione
Meri Zornija	231	Dalla penna allo scalpello: analisi di archetipi per la morfologia delle lettere sull’epigrafe dei cibori di Cattaro
Jean-Pierre Caillet	247	Les basiliques à coupole de Dalmatie (X ^e -XI ^e s.) : leur juste place dans la diffusion d’un type architectural de Byzance à l’Occident
Neven Budak	263	Queen Helen and King Michael: The Beginning of a New Dynasty?
Ivan Josipović - Lucija Kraljević	277	The Case of Zadar Proconsul Gregorius’ Ciborium – Spolia as a Template for a New Monument
Magdalena Skoblar	293	Beast from the East: The Griffin’s Journey to Dalmatian Eleventh-Century Sculpture
Stefano Riccioni	305	La manticora e la sfinge. Echi d’Oriente nei depositi della Ca’ d’Oro
Emanuela Elba	315	The Dalmatian Manuscripts in Beneventan Script and the Notion of “Adriatic Periphery”. Notes for a New Research Setting
Giulia Orofino	327	Un messale e il suo sistema illustrativo. Contributo per la miniatura “Bari type”
Trpimir Vedriš	339	<i>Sancto Grisogono quo gaudet Iadra patrono</i> : The Dedicatory Inscription of St Chrysogonus and the Tradition of Martyr’s <i>translatio</i>
Stéphane Gioanni	353	Sainte Anastasie et la « liberté » de Zadar : remarques sur le « privilège de liberté » du pape Innocent III au « chapitre de Sainte-Anastasie » (1198)

**KASNI SREDNJI VIJEK
LE BAS MOYEN ÂGE
THE LATE MIDDLE AGES**

- Antun Nekić 371 In Defense of Their See: The Bishops of Zagreb (1272-1301)
- Mladen Ančić 385 The Murder of Queen Elizabeth – a Case Study of the Late Medieval Political Propaganda
- Giovanna Valenzano 407 Giotto – inventore di iconografie: ancora sul ciclo degli Scrovegni
- Ana Mišković 429 Medieval Reliquaries and Their Role in Christian Processions
- Manlio Leo Mezzacasa 451 Little-Known Metalwork in Trecento Venice and the Veneto
- Ante Milošević 461 *Calices et patenae funerales* and the Medieval Church of St John at Bribir
- Luca Mor 485 Su un maestro dal fare garbato. Una Madonna del Trecento e un raggruppamento di sculture lignee nelle Alpi orientali
- Silvija Banić 497 The Veglia Altar Frontal: Notes on Its Acquisition and Subsequent Conservation
- Danijel Ciković 519 *...dalla parte di sotto dell'istessa Palla vi è l'Arma Frangipani...: la pala d'argento della cattedrale di Veglia*
- Marijan Bradanović 535 Tra Venezia e Zara – contributi del Quarnero alla scultura del Trecento per il professor Nikola Jakšić
- Ivan Matejčić 543 Due contributi sulla scultura lignea per il prof. Jakšić
- Igor Fisković 555 Una nota sui portali di Bonino di Giacomo in Dalmazia
- Federica Toniolo 569 Libri di e per Religiose: Ferrara XV secolo
- Xavier Barral i Altet 583 *Réflexions sur la notion et l'existence d'un Art du Royaume de Majorque aux XIIIe et XIVe siècles : réalité médiévale ou construction politique du XXe siècle ?*

**NAKON RENESANSE
APRÈS LA RENAISSANCE
AFTER THE RENAISSANCE**

- Susy Marcon 599 Giulio Clovio e il tema della Resurrezione
- Bojan Goja 605 Le opere degli argentieri milanesi Tommaso Panizza e Francesco Ceppi nella tesoreria della cattedrale di Zara
- Radoslav Tomić 613 Le Bocche di Cattaro nei dipinti di Johann Högel Müller
- Josip Belamarić 621 Jean Baptiste Van Moer (1819-1884), Images of Diocletian's Palace

HRVATSKI SABOR
PREDSJEDNIK

Zagreb, 11. rujna 2020.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest umjetnosti
doc. dr. sc. Ivan Josipović
pročelnik

Poštovani gospodine Josipoviću,

sa zadovoljstvom sam prihvatio pokroviteljstvo nad knjigom *ASPICE HUNC OPUS MIRUM* – zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića, urednikâ Ivana Josipovića i Miljenka Jurkovića, koju objavljuje Sveučilište u Zadru i Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek Sveučilišta u Zagrebu.

Nadam se da će ovaj slavljenički zbornik, kojim se prigodno obilježava sedamdeseti rođendan profesora emeritusa Nikole Jakšića, dati iscrpan pregled njegove iznimne znanstveno-nastavne karijere te stručnog doprinosa u promicanju hrvatske umjetnosti i baštine.

Osim uspješne akademske karijere, profesor Nikola Jakšić bio je politički aktivno uključen na početku demokratskih promjena u Hrvatskoj. Njegov politički angažman bio je motiviran velikom željom za stvaranjem suverene, neovisne i demokratske Hrvatske te uspostavi i osnaživanju višestranačja u Hrvatskoj.

Na prvim višestranačkim izborima, održanima 1990. godine, izabran je za zastupnika u prvi saziv Hrvatskog sabora, u kojem je obnašao i dužnost potpredsjednika Društveno-političkog vijeća, jednog od tada tri doma Hrvatskog sabora. U razdoblju 1992.-1994. bio je pomoćnik ministrice Vesne Girardi-Jurkić, u tadašnjem Ministarstvu prosvjete, kulture i sporta, zadužen za provedbu nacionalnih programa zaštite i obnove spomenika kulture te arhivske, muzejske i izdavačke djelatnosti.

Vjerujem da će ovaj zbornik vrednovati i taj dio djelovanja profesora Jakšića.

Želim Vam puno uspjeha u daljnjem radu Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru.

S poštovanjem,

Gordan Jandroković

Nancy J. G.

...ASPICE HUNC OPUS MIRO QUO DECORE FACTO QUO D(omi)NO IUBANTE PRE[sul Ƿ...]

(Pogledaj ovo djelo kakvim je divnim uresom napravljeno, čime je uz pomoć Gospodnju, biskup (Ƿ)... / Ammira quest'opera divinamente decorata che, con l'aiuto del Signore, il vescovo (Ƿ)...)

Inscription from the arch of chancel screen of the Split Cathedral, last quarter of the 8th century, Kaštel Sućurac, parish church

(...) L'aspetto complessivo dell'archivolto denota le caratteristiche artistiche ed epigrafiche del periodo tardoantico. L'iscrizione è scolpita con molta abilità in un misto di caratteri in scrittura capitale e onciale. Le lettere raggiungono in parte effetti artistici cui si tendeva nel periodo carolingio, simili, per certi aspetti, alle lettere dell'epitaffio dell'arcivescovo Giovanni, detto il Ravennate, a eccezione della lettera 'o', che ha la forma di rombo con aste allungate. Le diversità dal latino classico e le irregolarità nella flessione (*hunc* al posto di *hoc*, come conseguenza del passaggio del sostantivo neutro in sostantivi di genere maschile; *facto* al posto di *factum*, in coerenza con *opus* e non con *decore*), non devono sorprendere, tenendo conto del periodo in cui l'iscrizione è stata scolpita. Suić ha riconosciuto, in questi cambiamenti, dei tentativi di versificazione, a conferma della continuità della tradizione tardoantica. Suppone anche che l'iscrizione, della quale è conservato un frammento nell'arco, sia stata composta quale esametro dattilico. Per questa ragione scrivere *hunc* al posto di *hoc* può essere spiegato non solo come uno scambio di generi, bensì come la necessità di trovare nel secondo piede lo spondeo, cioè che la vocale 'u' davanti a due consonanti sia resa più lunga (*aspice hunc opus mirá*). (...)

Bizantini, Croati, Carolingi. Alba e tramonto di regni e imperi, (eds.) Carlo Bertelli et alii, Skira editore, Milano, 2001, pp. 377-378 (Vedrana Delonga, cat. n. V. 5).

PREDGOVOR

Tijekom proljeća 2018. godine, otprilike godinu dana prije nego što će navršiti punih sedamdeset godina života, Odjel za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru i Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek Sveučilišta u Zagrebu započeli su pripreme za izdavanje *Festschrifta* jednom od svojih, u slučaju Odjela, dugogodišnjih djelatnika i najuglednijih profesora te, u pogledu Centra, jednom od njegovih utemeljitelja – Nikoli Jakšiću. Poučeni iskustvima iz sličnih prigoda, znali smo unaprijed da zbornik neće biti dogotovljen do slavljenikova sedamdesetog rođendana, 19. svibnja 2019. godine, ali noseći tu godinu izdanja trebao je biti promoviran na godišnjem znanstvenom skupu Centra krajem svibnja 2020. godine u Poreču. Uskladiti želje i realnost, još u zahtjevnim uvjetima u kojima su i domaći autori trebali napisati tekstove na svjetskim jezicima, nikad nije lako, a našem *Fantu*, kako ga samo najbliži prijatelji zovu, bilo je nužno prirediti *Festschrift* međunarodnog karaktera, kakav on svojim znanstvenim statusom i zaslužuje. Ipak, *Homo proponit, sed Deus disponit!* Dogodila se, naime, pandemija koronavirusa te je održavanje navedenog skupa i promocija *Festschrifta* odgođena za par mjeseci (a Poreč je zamijenjen *corona-free* Rabom), što je nama dalo dodatno vrijeme i prijeko potreban mir za njegovo dovršenje i objavu. Kako svako zlo dođe i za neko dobro, to nam je ujedno omogućilo i „dodatno” čekanje još nekih tekstova nama a i Jakšiću važnih europskih znanstvenika, smireno dotjerivanje onih već odavno pristiglih, a u konačnici je rezultiralo i smanjenjem pritiska koji se po logici stvari obično sruči na urednike pri završetku takva velika posla kao što je objava jedne knjige ovakve vrste.

Mali zaostatak u objavi zbornika poklopio se savršeno s aktivacijom značajnog projekta kojemu je naš slavljenik jedan od ključnih suradnika. Naime, u međuvremenu, od početne ideje *Festschrifta* pa do dana njegove objave i prezentacije, počeo se provoditi znanstveni projekt *GLOHUM – Globalni humanizmi: novi pogledi na srednji vijek (300.–1600.)*, koji financiraju Hrvatska zaklada za znanost i Europski socijalni fond, a on se tako dobro uklapa u znanstvene interese Nikole Jakšića. Takva sretna okolnost omogućila je još jaču integraciju priloženih radova na način da se čak devet od petnaest suradnika na projektu u ovome zborniku priključilo svojim radovima s temama koje se početno, ispitivački, odnose prema temi projekta, a istovremeno odaju počast slavljeniku, jednom od njegovih glavnih suradnika. Jednako tako možemo ustvrditi da i dobar dio ovdje objavljenih radova svojim sadržajem nudi mogućnosti interpretacije različitih srednjovjekovnih renesansi.

Naime, znanstveni interesi Nikole Jakšića, u njegovoj impresivnoj karijeri, često su se doticali tema raznih srednjovjekovnih renesansi i, uopće, pitanjima drugačijeg pogleda na „dugi” srednji vijek, razdoblje koje je u historiografiji 19. i 20. stoljeća tako često bilo nazivano *mračnim razdobljem*. Jakšićevi radovi, kao i radovi drugih sudionika ovoga značajnog projekta, stalno su pokazivali upravo suprotne tendencije u interpretaciji. U mnogim su se Jakšićevim radovima tako provlačili bljeskovi različitih obnavljanja antike, različitih „renesansi” koje bacaju potpuno novo svjetlo na srednjovjekovno doba povijesnog razvitka (sjetimo se samo njegovih članaka na temu „liutprandske renesanse” i tematskih osvrti na 11. stoljeće). Kada se u cjelini pogleda više od četrdeset priloga u ovom zborniku te tendencije postaju jasnije, a one se savršeno uklapaju u interesna polja koje je naš slavljenik tijekom svoje karijere doticao.

* * *

Četiri su glavna polja slavljenikovih znanstvenih interesa. Na prvom je mjestu ono s čim se počeo baviti još u svom magisteriju i doktoratu – ranosrednjovjekovna skulptura, definicija klesarskih produkcija ranoga srednjeg vijeka, ali najvažnije od svega, metodologija kojom se dosežu vrsni znanstveni rezultati, i sve to uz pitanja kako kontinuiteta, tako i bljeskova antičkih tradicija. Drugo polje su problemi umjetničkog obrta, poglavito zlatarstva, podjednako sakralne (razni

liturgijski predmeti) i profane namjene (nakit), a uglavnom zrelo- i kasnosrednjovjekovne datacije. Treći predmet Jakšićeva znanstvenog interesa vezan je za slikarstvo, i to ono minijaturno, gdje je kroz analize i komparacije brojnih primjera kasnosrednjovjekovnih iluminiranih rukopisa liturgijske namjene s istočne obale Jadrana obogatio spoznaje struke o tom vrlo važnom aspektu naše kulturne baštine. I konačno, kao četvrtu, a neki bi rekli i ključnu crtu njegova znanstvenog interesa, kojom je pokazao svu širinu svoga interdisciplinarnog pristupa, treba istaknuti njegove obrade složene problematike vezane za srednjovjekovnu povijesnu topografiju, tj. ubikaciju danas izgubljenih povijesnih toponima i identifikaciju za njih vezanih sakralnih građevina. Nju je, kao svojevrsnu popudbinu naslijedenu od akademika Stjepana Gunjače, svoga prvoga mentora s početka karijere, a zasnovanu ponajprije na terenskom istraživanju i utvrđivanju prežitaka starih toponima sačuvanih do današnjih dana, Jakšić nadopunio sustavnim arhivskim istraživanjima u Državnom arhivu u Zadru. Tako je na svjetlo dana iznio brojne zaboravljene činjenice vezane za srednjovjekovnu toponimiju širega zadarskog zaleđa, a koje je okupio u svojoj maestralnoj knjizi *Hrvatski srednjovjekovni krajobrazi*.

U konačnici, kao urednici predstavljamo znanstvenu publikaciju s preko četrdeset radova slavljenikovih kolega i prijatelja, bivših suradnika, učenika i nasljednika na koju smo beskrajno ponosni. Jer, iako ovu knjigu uistinu nije bilo lako urediti, utoliko smo zadovoljniji konačnim rezultatom – brojem priloga uglednih znanstvenika iz Hrvatske i inozemstva, sa znatnom količinom obrađenih povijesnih, arheoloških i povijesnoumjetničkih tema u širokom vremenskom rasponu od kasne antike do 19. stoljeća, kao i koherentnošću samoga zbornika.

Naravno, obojicu pisaca ovog predgovora veže dugogodišnje prijateljstvo sa slavljenikom. Nadamo se kako nam čitatelji neće zamjeriti da na ovom mjestu iznesemo i par individualnih sjećanja na slavljenika i na naše vrijeme provedeno s njim. Zbog razlike u generacijama, na različite smo ga načine upoznali i s vremenom se sprijatelji.

Mlađi (Josipović) najprije je bio njegov student, a svoju znanstvenu karijeru započeo je kao njegov asistent. Za mene je to bila velika čast, ali, u isto vrijeme, i još veći teret povezan sa strahom od mogućeg „neispunjenjâ očekivanja"! Ipak, Jakšić je sav taj strah i osjećaj tereta već u samom početku razbio. Ozbiljan i konstruktivno kritičan kad bi se radilo o struci, a opušten, humorističan i spontan u svakodnevnom kontaktu i komunikaciji, u isto vrijeme i poticajan i nenametljiv, bio je mentor kakva se samo moglo poželjeti. Mogle bi se unedogled prepričavati bezbrojne zgode popraćene šalama i smijehom koje su obilježile većinu naših druženja, prvenstveno kroz zajednička ispijanja kava, grafička prelamanja brojnih knjiga i časopisa kojima smo on ili ja bili urednici, pa sve do našega uživiljenog sakupljanja samoljepljivih sličica nogometaša za Europsko prvenstvo u Francuskoj 2016. i Svjetsko prvenstvo u Rusiji 2018. godine (on je navodno sakupljao za unuka!), kad su nas brojne kolege s fakulteta u nevjerici gledale dok smo „mijenjali duple" po okolnim kafićima.

Onaj stariji (Jurković), nije pripadao izvornoj skupini slavljenikovih prijatelja iz mladosti, s obzirom na ne pretjerano veliku, ali ipak značajnu razliku u godinama, koja se danas više, nažalost, ni ne vidi... Ali, budući da smo radili iste stvari, kao što ih i danas radimo, jedan u Zadru (jer slavljenik je još uvijek znanstveno i didaktički aktivan), a drugi u Zagrebu, nužno sam, kao mlađi kolega, bio orijentiran prema njegovim ranim tekstovima i iz njih učio. Budući da smo obojica bili i ostali strastveni pušači, prije našeg upoznavanja su me upozorili: „Pazi na svoje upaljače jer ćeš se dignuti od stola i tvoga više neće biti". Naravno, mislio sam da se radi o šali, ali tijekom tridesetak godina prijateljstva, nije se jedanput dogodilo da sam bez upaljača i ostao. (A koliku bi danas samo kolekciju slavljenik imao, da ih nije i sam stalno gubio.) No, osnovna su sjećanja na te rane dane ipak produktivnija! Ključni se događaj naših spona zbio u studenome 1993. godine, kada smo, sjeđeći u zadimljenju prostoru motovunskog hotela, nakon što sam mu iznio argumente o osnivanju Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek, strastveno raspravljali o potrebi prezentacije hrvatske baštine svijetu (pogotovo u onim ratnim vremenima). Naime, uz sve-srdnu pomoć tadašnjeg rektora Sveučilišta u Zagrebu Marijana Šunjića, tražio sam za taj projekt

i potporu Ministarstva prosvjete, kulture i sporta u kojemu je Jakšić tada bio pomoćnik ministricе zadužen za kulturu, a na što je on samo rekao: „Da”. Od tada pa do danas naše se prijateljstvo samo učvršćivalo.

Ovaj zbornik, koji sadržajem reflektira preokupacije i teme kojima se slavljениk za čitave karijere bavio, danas mu stoga predajemo u znak prijateljstva i zahvalnosti zbog njegova izuzetnoga doprinosa hrvatskoj i europskoj znanosti koja se bavi proučavanjem kulturne baštine starijih povijesnih razdoblja.

Zadar - Zagreb, 8. rujna 2020. godine.

Ivan Josipović
Miljenko Jurković

FOREWORD

In the spring of 2018, more than a year before Nikola Jakšić, one of the long-standing members of the Department of Art History of the Zadar University and one of its most distinguished professors, as well as one of the founders of the International Research Centre for Late Antiquity and Middle Ages, University of Zagreb, would turn seventy, the Department and the Centre started preparing a publication in his honour. From former experiences we knew that the Festschrift would not be published by his birthday on May 19, 2019, but, bearing that same year in its *impressum*, it was supposed to be presented at the Centre's annual scientific gathering in late May 2020 in Poreč. Well, as on the one hand, it was never easy to persuade some of our Croatian colleagues to write in foreign languages, and, as, on the other hand, we wished for *Fant* - as he is known only to his closest friends - to produce an international Festschrift worthy of his scientific status, we were, as usual late. However, *Homo proponit, sed Deus disponit!* The coronavirus pandemic made us postpone the gathering in question by several months, as well as the Festschrift's presentation (and Poreč was replaced by the corona-free Rab), which gave us some extra time and much-needed peace to finalize and publish it. Since every cloud has a silver lining, this has also allowed us to wait for contributions by some other European scientists, relevant (and friends) both to us and Jakšić, and to unhurriedly fine-tune those that were handed ages ago. All in all, it relieved the pressure that naturally comes crushing down on editors when a big undertaking such as publication of this type of book reaches its final stages.

The slight delay in the book's publication coincided ideally with the activation of an important project (in which Jakšić participates as one of the key contributors). In fact, the period between the initial idea of the Festschrift and the day of its publication and presentation saw the implementation of the scientific project *GLOHUM – Global Humanisms: New Perspectives on the Middle Ages (300–1600)* by the "Research Cooperability" Program of the Croatian Science Foundation funded by the European Union from the European Social Fund under the Operational Programme Efficient Human Resources 2014–2020, which fits seamlessly into Nikola Jakšić's research interests. Owing to these fortuitous circumstances, it was possible to interweave the received articles even more firmly: as many as nine out of fifteen project collaborators contributed papers dealing with topics that address the matter critically, while at the same time celebrating Nikola Jakšić, one of its main participants. The results of the presented investigations by all of the contributors better fit in the main problem of the project – different medieval renaissances.

Throughout the impressive career of Nikola Jakšić, his research interests often involved topics on various medieval renaissances and, in general, produced different views on a "long" Middle Ages, then the traditional ones, - on a period that was so frequently labelled as the *Dark Ages* in the historiography of the 19th and 20th centuries. Jakšić's papers, just like those of other participants in this important project, have constantly shown interpretative tendencies running counter to this attitude. Let us just remind the reader of Jakšić's papers on the "Liutprand renaissance" or his numerous reflections on the 11th century. Finally, if we take a look at over forty contributions in this book as a whole, those tendencies of reshaping the "long" Middle Ages become clearer, fitting perfectly among the fields of interest that Nikola Jakšić has touched upon throughout his career.

* * *

Nikola Jakšić devoted his research interest to four different subjects. The first is the one that he already started in his M.A. and Ph.D. theses - early medieval sculpture, the definition of carving productions in the early Middle Ages, and, most importantly, the methodology enabling his outstanding scientific results, opening other questions of continuity and of flashes of antique tra-

ditions. The second field concerns the issues of artistic crafts, especially goldsmithery, both sacred (various liturgical objects) and profane (jewellery), mostly dating to the central and late Middle Ages. The third field of Jakšić's research interest encompasses painting, more precisely, miniature painting, where he provided analyses and comparisons of numerous examples of late medieval illuminated manuscripts used in liturgy on the eastern coast of the Adriatic, broadening professional knowledge of this very important aspect of our cultural heritage. And finally, as the fourth and some would say the key feature of his research interest, in which he displayed the full range of his interdisciplinary approach, we should point out his numerous "excursions" into complex problematics of medieval historical topography, tracing many of now lost historical toponyms and identifying churches connected with them. Passed onto Jakšić as viaticum of sorts by his predecessor Prof. Stjepan Gunjača, his first mentor early in his career, and founded primarily on field research and establishing the vestiges of old surviving toponyms, it was complemented by his systematic research in the State Archives in Zadar. That is how he unearthed many forgotten facts about medieval toponymy of the wider Zadar hinterland, which he compiled in his brilliant book *Hrvatski srednjovjekovni krajobrazi (Croatian Medieval Landscapes)*.

Finally, as editors, we can present a scientific publication with over forty papers by the jubilarian's colleagues and friends, former collaborators, students, and successors, of which we are infinitely proud. Although this book was by no means easy to edit, we are all the more pleased with the outcome – a cohesive collection with contributions of renowned scientists from Croatia and abroad, covering a wide scope of historical, archaeological, and art-historical topics over a period ranging from Late Antiquity to the 19th century.

It must be said that both authors of this foreword have been friends with Jakšić for a long time. We hope that the readers will not mind if we bring up several personal memories about our time shared with him. Since we belong to different generations, we came to know and later befriend him in different ways.

The younger one (Josipović) was first his student and then started his academic career as Jakšić's assistant. To me, this was a great honour, but at the same time a great burden caused by the fear of "falling short of his expectations"! However, Jakšić immediately did away with my feeling of being burdened and frightened. Serious and constructive in his criticism when work was concerned and relaxed, witty, and spontaneous in everyday contacts and communication, he was inspiring and discreet at the same time, the kind of mentor one could only wish for. There are endless anecdotes peppered with jokes and laughter that were an integral part of the time we spent together, either over coffee or designing layouts for many books and magazines he or I edited, and even enthusiastically collecting football players' picture cards for the 2016 Euro in France and the World Cup in Russia 2018 (he allegedly collected those for his grandson!), while many of our colleagues from the Faculty looked on incredulously while we were swapping doubles in nearby cafes.

The older one (Jurković) did not belong to the original group of Jakšić's friends from his youth since the age difference is not that great but is still significant, although now, unfortunately, almost completely imperceptible... Doing the same things, however, now as before, one in Zadar (Jakšić is still scientifically and didactically active), the other in Zagreb, as a younger colleague I inevitably gravitated towards his early texts from which I learned. Since we both were and still are passionate smokers, before we were introduced, I was warned: "Keep an eye out for your cigarette lighter because you'll get up to leave and yours will be gone." I thought this was a joke, of course, but over thirty years that we have been friends, I have "lost" cigarette lighters on more than one occasion. (How big a collection could he have had by now had he not kept losing them himself!) But the fundamental memories of those early days are nonetheless more productive! The key event for the bonds that tie us together happened in November 1993 when we were sitting in a smoke-filled hotel in Motovun. After presenting my arguments for founding International Research Centre for Late Antiquity and Middle Ages to him, we launched into a fervent discussion

on the need to present Croatian heritage to the world (especially in those wartime days). With the wholehearted help of Marijan Šunjić, Rector of the University of Zagreb at the time, I requested support for this project from the Ministry of Education, Culture, and Sport where Jakšić was an assistant to the minister in charge of culture, to which he simply replied: "Yes." From that point on our friendship has only grown stronger.

This book, the content of which reflects the pursuits and topics that the jubilarian has explored throughout his career, we give to him today as a token of friendship and gratitude for his exceptional contribution to the Croatian and European science dedicated to studying cultural heritage from earlier periods of history.

Zadar - Zagreb, 8th September 2020

Ivan Josipović
Miljenko Jurković

Nikola Jakšić u Arheološkom muzeju u Zadru u listopadu 2007. godine (foto: Z. Alajbeg)
Nikola Jakšić in the Zadar Archaeological Museum in October 2007

ASPICE HUNC OPUS MIRUM

Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića
Festschrift on the occasion of Nikola Jakšić's 70th birthday

Zbornik sadrži radove znanstvenika i istraživača u kojima oni donose još neobjavljene rezultate svojih istraživanja hrvatske i europske umjetnosti većinom starijih povijesnih razdoblja. Ti će radovi stoga izazvati interes i izvan krugova stručnjaka te time svakako predstavljaju doprinos razvoju hrvatske i europske humanistike. Autori izlažu tematiku u svojim radovima primjereno predmetu istraživanja i istraživačkoj metodi kojom su se u istraživanju koristili. Knjiga kao cjelina ima dvojaku ulogu: jedna je pružiti slavljenu metodološki izvorne radove, ali s druge strane četvrtina znanstvenih radova okreće se jednoj općoj temi – srednjovjekovnim renesansama, u čemu je metodološki konzistentna.

akademik Vladimir Marković
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

This book consists of more than 40 contributions, all of them intended as a memento for *professor emeritus* Nikola Jakšić in honour of his 70th birthday. All of the contributions are original scientific papers and all of them are dealing with problems not yet resolved in disciplines of history, art history and archaeology of mostly late antique and medieval period, but later ones as well. All of the papers also deal with problematics that are connected to the territory of today's Croatia or its neighbouring regions in the European context, which is why they are especially relevant for the Croatian national scientific community and its development. Therefore, the scientific impact of this book will be huge if we bear in mind that all the authors did this in order to celebrate professor Jakšić's character and deeds.

Prof. Gisela Ripoll López
Universitat de Barcelona

ISBN 978-953-331-304-7

